

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Kukka looduskaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva Kukka maastikukaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning laiendatakse kaitstavat ala piirneva hoiuala arvel.

Kaitseala asub Hiiu maakonnas Pühalepa vallas Kõlunõmme, Palade ja Partsi külas ning selle kogupindala on pärast muudatust 168,7 ha.

Kukka looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) territoorium on olnud kaitse all alates 29. aprillist 1998, kui Vabariigi Valitsus kinnitas määruse nr 89 „Kukka maastikukaitseala moodustamine, kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine”. Vastavalt looduskaitseseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva maastikukaitseala kaitse-eesmärke, kaitsekorda ja piiri. Muudatuse on tinginud vajadus tagada EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud soolupaigatüüpide kaitse. Kaitseala hõlmab osa Natura 2000 võrgustikku kuuluvast Kukka-Luhastu loodusalast.

Määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise spetsialist Andres Miller (tel 5648 0567, e-post andres.miller@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise peaspetsialist Riina Kotter (tel 325 8404, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja advokaadibüroo GLIMSTEDT vandeadvokaat Mirjam Vili (tel 611 8050, e-post mirjam.vili@glimstedt.ee), eksperdihinnangu on andnud Taimo Aasma, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta allikalist madalsood ja selle elustiku mitmekesisust, elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas, loodusdirektiivi II lisas nimetatud liigi kasvukohti, kaitsealuste liikide kasvukohti ning looduse üksikobjekti Palade Silmaallikat (Kukemäe allikat).

Kaitstavad elupaigatüübid on allikad ja allikasood (7160 – sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale, kusjuures tärniga on tähistatud esmatahtsad elupaigad), nõrglubja-allikad (7220*), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Loodusdirektiivi II lisas nimetatud ja ühtlasi II kategooria kaitsealune liik on

soohiilakas (*Liparis loeselii*). Loodusdirektiivi lisades nimetamata kaitsealused liigid on kõdukoralljuur (*Corallorhiza trifida*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*), täpiline sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata subsp. cruenta*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), ainulehine soovalk (*Malaxis monophyllos*) ja kärbesõis (*Ophrys insectifera*).

Kukka-Luhastu loodusala eesmärgiks on veel kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210* – olulised orhideede kasvualad), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), lood ehk alvarid (6280*), puisniidud (6530*) ja vanad laialehised metsad (9020*), kuid neid elupaigatüüpe kaitseala eesmärgiks ei seata, kuna need jäävad kas täielikult või valdavalt hoiualale.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Kukka looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus või tüüpilisus.

Looduslikud soo- ning metsaelupaigatüübid allikad ja allikasood (7160), nõrglubja-allikad (7220*), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisasse. Nõrglubja-allikad (7220*), vanad loodusmetsad (9010*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) on seal märgitud esmatahtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus.

Elupaigatüüpi allikad ja allikasood on 2010. aasta märgalade inventuuri põhjal Eesti soodest vaid 0,3% ehk umbes 700 ha. Liigirikaste madalsoode osakaal soodest on sama teabeallika põhjal 12,1% ja pindala ligi 30 000 ha. Soid ohustab eelkõige kuivendamine. Nii on allikasoodest täielikult või vähemalt osaliselt kuivendamismõjuta 75,1%, kuid liigirikastest madalsoodest vaid 26,4%.

Elupaigatüüp vanad loodusmetsad on jäänud haruldaseks ka Eestis, kus selle pindala on statistilise metsainventuuri 2012. aasta andmete põhjal vaid 5,3% metsade kogupindalast ehk 117 900 ha. Soostuvate ja soolehtmetsade pindala on sama teabeallika põhjal vaid 2% metsade kogupindalast (43 600 ha) ning rohundirikaste kuusikute pindala vaid 0,3% metsade kogupindalast (6200 ha). Kaitseta vanu loodusmetsi ohustab raie, mistõttu väheneb nende pindala pidevalt.

Soohiilakas (*Liparis loeselii*) on Eestis oma leviku põhjapiiril, kasvades meist loode pool vaid Ahvenamaa saartel ja nende naabruses Rootsi rannikul. Lubjalembese liigina on soohiilakas levinud rohkem Lääne-Eestis, kuid üksikuid leiukohti on teada ka mujal Eestis. Kokku on Eestis umbes poolsada enam-vähem elujõulist populatsiooni, kuid enamasti on neis tegu vaid üksikute taimedega. Soohiilakas on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi hinnatud ohualtiks. Soohiilaka kasvukohti ohustab liigi kaitse tegevuskava järgi peamiselt kuivendamine ja võsastumine. Soohiilaka levila maailmas on katkendlik, ulatudes Euroopa läänerrannikult Walesist ja Bretagne'ist läbi Väike-Aasia ja Kasahstani Jenissei ülemjooksuni Aasias. Lõunas ulatub levila Itaaliani. Liiki leidub ka Põhja-Ameerikas.

Kõdu-koralljuur (*Corallorhiza trifida*) on fotosünteesiks võimetu käpaline, mis saab elutegevuseks vajalikud toitained peamiselt mükoriisa (seenjuure) abil ning mis igal aastal ei õitse ega kasvata maapealseid võsusid. Liigi elupaigaks on soised ja rabastuvad metsad ning liik on hajusalt levinud kogu Eestis, kuid kõige arvukamalt Hiiumaal. Kõdu-koralljuur on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi hinnatud

ohustatuks. Viimase 40 aastaga on liigi areaal käpaliste sugukonna (*Orchidaceae*) kaitse tegevuskava andmetel Eestis kahanenud 51% võrra, mis teeb liigist ühe kõige enam vähenenud levikuga orhideeliigi. Peamised ohutegurid on metsaraied ja raietega kaasnevad tegevused ning kuivendamine. Liigi üldlevila on tsirkumpolaarne.

Kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*) on Kukka soole iseloomulik liik ja sookoosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab liigi soodsa seisundi. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks esinduslikkuse ja iseloomulikkuse tõttu sellel alal. Kahkjaspunane sõrmkäpp on Eestis üks laiemalt levinud käpalisi. Ta kasvab peamiselt niiskematel niitudel ja soodes. Liigi välimus on väga varieeruv ja kasvukohad on suhteliselt ebapüsivad. Kahkjaspunane sõrmkäpp on Eestis III kaitsekategooria liik. Liigi üldlevila ulatub Lääne-Euroopast Põhja-Aafrikani ning Lääne- ja Kesk-Aasiani, ulatudes Skandinaavias ka polaarjoone taha.

Täpiline sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata subsp. cruenta*) on Kukka soole iseloomulik liik ja sookoosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab liigi soodsa seisundi. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks esinduslikkuse ja iseloomulikkuse tõttu sellel alal. Eestis on liik üsna haruldane, levides peamiselt Lääne-Eestis ja saartel ning eelistades elupaigana lubjarikkaid soostunud niite, madalsoid ja niiskeid loopealseid. Täpiline sõrmkäpp on II kaitsekategooria liik. Selle populatsioonid on enamasti vähearvukad. Liigi üldlevila ulatub Põhja-Euroopast, sh Skandinaaviast Ida-Siberini, üks osaareaal asub Alpides.

Soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*) on Kukka soole iseloomulik liik ja sookoosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab liigi soodsa seisundi. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks esinduslikkuse ja iseloomulikkuse tõttu sellel alal. Eestis on soo-neiuvaip sagedasem Lääne- ja Põhja-Eestis, kuid kasvab ka mujal. Taim eelistab kasvada lubjarikastes niisketes kohtades, eriti lubjarikastes madalsoodes, aga isegi kraavides, ja kasvab enamasti hulgi. Siiski on liigi levila käpaliste sugukonna (*Orchidaceae*) kaitse tegevuskava andmetel Eestis 18% vähenenud, võrreldes ajaga enne 1971. aastat. Soo-neiuvaip on Eestis III kaitsekategooria liik. Maailmas on soo-neiuvaip levinud lähistroopikas ja parasvöötmes, sh Prantsusmaal, Itaalias, Kreekas, Türgis, Lääne-Iraanis ja Kaukaasias. Põhjas ulatub levila Skandinaaviasse ja idas Siberisse. Soomes on soo-neiuvaip haruldane.

Harilik käöraamat (*Gymnadenia conopsea*) on Kukka soole iseloomulik liik ning soo kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab liigi soodsa seisundi. Liik on seatud kaitse-eesmärgiks esinduslikkuse ja iseloomulikkuse tõttu sellel alal. Harilik käöraamat kasvab Eestis paiguti. Lääne- ja Põhja-Eestis on see küllaltki tavaline, Lõuna-Eestist on liik kadumas. Taim eelistab kasvada lubjarikkamatel niiskematel niitudel, puisniitudel, metsalagendikel, kadastikes ja madalsoodes. Harilik käöraamat on Eestis III kaitsekategooria liik. Üldlevila hõlmab Euraasia parasvöötme, kasvades muu hulgas Väike-Aasias, Iraanis, Hiinas, Jaapanis ja Koreas.

Ainulehine soovalk (*Malaxis monophyllos*) on Kukka soole ja lodumetsadele iseloomulik liik ning soo ja metsa kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab liigi soodsa seisundi. Liik on levinud kogu Eestis. Ainulehine soovalk kasvab peamiselt madal- ja siirdesoodes, soistel niitudel ning soostunud segametsades, harva ka suhteliselt kuivades metsades. Talub väga erinevaid valgustingimusi. Ainulehine soovalk on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi hinnatud ohualtiks. Viimase 40 aastaga on liigi leiukohtade arv käpaliste sugukonna (*Orchidaceae*) kaitse tegevuskava andmetel Eestis kahanenud 45% võrra. Peamine teadaolev ohutegur on kuivendamine. Liigi üldlevila on tsirkumpolaarne, liiki leidub nii Põhja-Ameerikas kui ka Euraasias, kus ulatub polaarjoone ja Lõuna-Euroopas Itaaliani.

Kärbesõis (*Orphys insectifera*) on Eestis oma levila kirdepiiril ning levinud rohkem läänesaartel ja Loode-Eestis, vähem Lääne- ja Põhja-Eestis ning Võrtsjärvest ida pool. Taim eelistab lubjarikkaid lagedamaid ja niiskemaid kasvukohti, kuid võib kasvada ka päris kuivadel loodudel. Kärbesõis on II kaitsekategooria liik, mille seisundit on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi hinnatud ohulähedaseks. Viimase 40 aastaga on liigi areaal käpaliste sugukonna (*Orchidaceae*) kaitse tegevuskava andmetel Eestis kahanenud 23% võrra. Peamised ohutegurid on avakoosluste kadumine ja veerežiimi muutused. Liigi üldlevila jääb Euroopa kesk- ja lääneossa ning osaareaalina Skandinaaviasse. Viimase kirdeserv ulatubki Eestisse.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Kukka looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, sest eesmärgiks seatavate katusliikide elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende liikide kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, mille elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus või mille elupaigaeelistused sarnanevad kaitse-eesmärgiks seatud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, mille kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise esinemisalaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, mille kaitse sellel alal on loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või mille soodsa seisundi säilitamiseks pikaajaliselt (säilitamiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel sisustatakse nende liikide puhul kaitse eesmärgi saavutamist (looduskaitseaduse § 14 lõige 2) looduskaitseaduse §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega, nende liikide puhul tuleb kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus looduskaitseaduse §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Keskkonnaregistri ning Kukka maastikukaitseala ja Luhastu hoiuala kaitsekorralduskava andmetel on kaitsealal teada järgmised II ja III kaitsekategooria liigid, mida ei ole kaitseala kaitse-eesmärkide hulgas nimetatud. Need liigid on balti sõrmkäpp (*Dactylorhiza baltica*), võõthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), kuradi-sõrmkäpp (*Dactylorhiza maculata*), tumepunane neiuvaip (*Epipactis atrorubens*), harilik muguljuur (*Herminium monorchis*), harilik ungrukold (*Huperzia selago*), harilik valvik (*Leucobryum glaucum*), suur käopõll (*Listera ovata*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidusavis*), hall käpp (*Orchis militaris*), lainjas põikkupar (*Plagiothecium undulatum*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*), rohekas käokeel (*Platanthera chlorantha*), niitjas penikeel (*Potamogeton filiformis*), vareskaera-aasasilmik (*Coenonympha hero*), sõõrsilmik (*Lopinga achine*), laululuik (*Cygnus cygnus*), sookurg (*Grus grus*) ja harilik nastik (*Natrix natrix*). Nende liikide korral tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib, tuginedes looduskaitseaduse §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele, seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Loodusobjekti kaitse alla võtmise otstarbekus

Ala on allikalise madal soo ja selle bioloogilise mitmekesisuse kaitseks riikliku kaitse all 1998. aastast. Kaitsealune Kukka soo asub keset intensiivselt majandatud ja suhteliselt tihedalt

asustatud piirkonda ning ka soo ise on inimtegevusest tugevasti mõjutatud. Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline sookoosluse taastumiseks ja loodusliku mitmekesisuse säilimiseks.

Kaitseala kaitse-eesmärgiks seatavad haruldased ja ohustatud looduslikud elupaigatüübid tuvastasid ja hindasid 2010. aastal Eestimaa Looduse Fondi ja OÜ Metsaruum eksperdid. Loodusdirektiivi I lisa elupaigatüüpidele vastab 83 ha ehk ligi pool (49%) kaitseala pindalast. Elupaigatüübi allikad ja allikasood (7160) esinduslikkus on hinnatud heaks (B) ja selle pindala on 57,7 ha ehk 34% kaitseala pindalast. Elupaigatüübi liigirikkad madalsood (7230) esinduslikkus on hinnatud heaks kuni oluliseks (B–C) ja selle pindala on 3,1 ha ehk 1,8% kaitseala pindalast. Elupaigatüübi vanad loodusemetsad (9010*) esinduslikkus on hinnatud oluliseks (C) ja selle pindala on 0,8 ha ehk 0,5% kaitseala pindalast. Elupaigatüübi rohunditerikkad kuusikud (9050) esinduslikkus on hinnatud mitteoluliseks (D) ja selle pindala on 3,2 ha ehk 1,9% kaitsealast. Kuusikute loodusliku arengu jätkudes tõuseb nende esinduslikkus lähima 30 aasta jooksul oluliseks (C). Elupaigatüübi soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) esinduslikkus on hinnatud oluliseks kuni mitteoluliseks (C–D) ja selle pindala on 17,4 ha ehk 10,4% kaitsealast. Soo-lehtmetsade esinduslikkust on peamiselt kahandanud kuivendus, kuid kaitsekorra jätkudes kraavid kas suletakse või lastakse kinni kasvada, mis aitab kaasa elupaigatüübi esinduslikkuse paranemisele ja pindala suurenemisele. Väikese pindala tõttu ei ole elupaigatüüpide inventuuride käigus eraldi inventeeritud elupaigatüüpi nõrglubja-allikad (7220*), kuid kaitsealal on Palade Silmaallikas, mida teatakse ka Kukemäe allika või Partsi Silmaallikana, ning viimasest 145 m loodes asuv Kukemäe allikas. Palade Silmaallikas on keskkonnaregistri andmetel potentsiaalselt nõrglubja moodustav allikas ja kaitstav ka looduse üksikobjektina.

Kaitsealustest taimeliikidest on kaitsealal soohilaka (*Liparis loeselii*) kohta teada umbes 500 taime kasvamine umbes 26 ha-l. Ainulehist soovalku (*Malaxis monophyllos*) on märgatud kahes lodumetsas, kokku ligi 20 taime umbes 2 ha-l. Täpelist sõrmkäppa (*Dactylorhiza incarnata subsp. cruenta*) on märgatud mitmes kohas vähemalt 30 taimena ja liigi kasvukohtade pindala on teadaolevalt kokku umbes 24 ha. Kõdu-koralljuurt (*Corallorhiza trifida*) on teada 20 taime ja kahe teadaoleva kasvukoha pindala on kokku 5 ha. Kärbesõit (*Orphys insectifera*) on kaitsealalt leitud arvukalt (2014. aastal umbes 500 taime) ja liigi kasvukoha pindala on 43 ha. Harilikku käoraamatut (*Gymnadenia conopsea*) kasvab umbes 60 ha-l. Kahkjaspunast sõrmkäppa (*Dactylorhiza incarnata*) kasvab Kukka soos ohtralt, kasvukoha pindala on umbes 64 ha. Sooneiuvaipa (*Epipactis palustris*) kasvab Kukka soos paiguti arvukalt, kasvukohtade pindala kokku on vähemalt 20 ha.

Kõiki keskkonnaregistrisse kantud väärtusi ei ole ala kaitse-eesmärgiks seatud, kuna katusliikide ja elupaikade kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Sellisteks loodusväärtusteks on II kategooria kaitsealune liik lainjas põikkupar (*Plagiothecium undulatum*) ning III kategooria kaitsealused liigid balti sõrmkäpp (*Dactylorhiza baltica*), tumepunane neiuvaip (*Epipactis atrorubens*), harilik ungrukold (*Huperzia selago*), harilik valvik (*Leucobryum glaucum*), suur käopõll (*Listera ovata*), hall käpp (*Orchis militaris*), rohekas käokeel (*Platanthera chlorantha*) ja niitjas penikeel (*Potamogeton filiformis*). Lisaks on kaitsealalt teada Taavi Tuuliku üle 10 aasta vanuseid registreerimata andmeid II kategooria kaitsealuse liigi hariliku muguljuure (*Herminium monorchis*) ja III kategooria kaitsealuse liigi pruunika pesajuure (*Neottia nidus-avis*) kohta. 2010. aastast on teateid II kategooria kaitsealuse linnuliigi laululuige (*Cygnus cygnus*) ja III kategooria kaitsealuse linnuliigi sookure (*Grus grus*) võimaliku pesitsemise kohta alal ning samal aastal kohati III kategooria kaitsealust liiki harilikku nastikut (*Natrix natrix*).

Lisaks eespool kirjas olevale on Kukka kaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud asjaoluga, et see on ülepinnaliselt Natura 2000 võrgustikku kuuluv ala. Kaitseala on osa Kukka-Luhastu loodusalast.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kaitstava loodusobjekti tüüp on jätkuvalt kaitseala. Täpsemalt saab kaitseala alltüübiks senise maastikukaitseala asemel looduskaitseala, kuna ala kaitsmise peamine eesmärk on looduslike soo- ja metsakoosluste ning ühtlasi seal leiduvate liikide kaitse. Seega eeldavad eesmärgiks seatud väärtused protsessikaitset, mitte seisundikaitset. Seisundikaitse on omasem maastikukaitsealale, kus üldjuhul säilitatakse maastikuilmet, hooldades ja taastades poollooduslikke ehk pärandkooslusi. Hoiuala moodustamine ei ole antud alal otstarbekas, kuna vastavalt looduskaitseaduse § 4 lõikele 3 on hoiuala elupaikade ja kasvukohtade kaitseks määratud ala, mille säilimise tagamiseks hinnatakse kavandatavate tegevuste mõju ja keelatakse ala soodsat seisundit kahjustavad tegevused. Antud ala puhul on võimalike majandustegevuste mõju alale hinnatud ja leitud, et kaitse eesmärkide saavutamiseks ei saa mitmeid majandustegevusi lubada. Samuti ei sobi hoiuala kaitsekord, kuna paljud metsakooslused ei vasta veel täielikult ala kaitse-eesmärgiks olevatele elupaigatüüpidele, kuid kujunevad selleks lähiajal. Kaitseala kaitsekord võimaldab tervikliku metsamassiivi kaitset, sealhulgas nooremate metsafragmentide kaitset ja nende edaspidist looduslikku kujunemist vanaks metsaks. Püsielupaik ei sobi loodusobjekti tüübiks, kuna püsielupaik moodustatakse konkreetse liigi elupaiga, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi kaitseks.

2.4. Kaitstava loodusobjekti piir

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud sellest, et kaitsealasse oleks hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piir oleks looduses selgelt tuvastatav ja üheselt mõistetav. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, liinisihid, mõõdistatud maaüksused, kraavid). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Võrreldes senisega suureneb kaitseala pindala kokkuvõttes 17,2 ha võrra (sellest 2,5 ha on eramaa ja 14,7 ha riigimaa) ning on edaspidi 168,7 ha. Kaitseala pindala suurenemine toimub 13,8 ha ulatuses piirneva Luhastu hoiuala arvel. Muu suurenemine (3,4 ha, sellest 2,8 ha on eramaa) tuleneb piiri korrigeerimisest, peamiselt mõõdistatud maaüksuste piiride, kraavide ja liinirajatiste järgi. Piiri korrigeerimine on vajalik ka loodusväärtuste paremaks kaitseks, sest see võimaldab täpsemalt piiritleda looduskaitsealalt väärtuslikumaid maid ja arvata kaitse alt välja vähemväärtuslikku maad. Kaitseala piiri korrigeerimise tulemusena arvatakse kaitse alt välja 0,9 ha valdavalt eramaad. Kaitsealal on eramaid 46,7 ha, ülejäänud on riigimaa. Kaitsealal ei ole ühtegi hoonet ega haritavat põllumaad. Kaitseala laieneb Luhastu hoiuala arvel läänes riigi maaüksusel Kärkla metskond 149 (katastritunnusega 63901:001:0998) ja ulatub maaüksust põhja-lõunasuunaliselt lõikava endise elektriliini trassini. Kaitseala laienduse eesmärk on Kukka soo terviklikum kaitsmine. Piir kulgeb seal mööda liinitrassi idapoolset serva. Trassi ristumiskoha lähedal Kokla teega pöörab kaitseala piir ida poole ja kulgeb mööda Kokla tee lõunaserva maaüksuse Kärkla metskond 149 piirini. Edasi kulgeb kaitseala piir mööda maaüksuste piire ümber Kokla ja Kurba talu kuni uuesti maaüksuseni Kärkla metskond 149. Seejärel kulgeb kaitseala piir mööda riigi maaüksuste Kärkla metskond 149 ja Kärkla metskond 179 (63901:001:1023) vahelise kraavi kagupoolset kallast kuni maaüksuseni Andruse (63901:001:0173). Maaüksusel Andruse toimub senisega võrreldes olulisim muudatus ja edaspidi kulgeb kaitseala piir mööda maaüksust poolitava kraavi kagu- ja idakallast maaüksuse

kirdepiirini. Sealt kulgeb kaitseala piir mööda maaüksuste piire kagu poole kuni maaüksuse Metski (63901:001:3380) lõunatipuni. Edasi kulgeb piir mõttelise sirgena kagu poole kuni maaüksuse Sepa-Simuna (63901:001:1392) loodenurgani ja sealt mööda maaüksuse piiri Palade–Kõlunõmme teeni. Kaitseala piir kulgeb Palade–Kõlunõmme teest lääne pool mööda teeäärseid maaüksuste piire, ümber maaüksuse Tuuliku (63901:001:3010), mis jääb kaitseala ja tee vahele koos kitsa riigimaa ribaga maaüksusest Kukka maastikukaitseala 1 (63901:001:1001), ja edasi mööda teeäärset maaüksuste piiri kuni kirde-edelasuunalise elektriliinini. Kaitseala piir kulgeb mööda elektriliini trassi loodeserva (10 m kaugusel elektriliinist) kuni endise loode-kagusuunalise elektriliinini, mille asukoht on ühtlasi maaüksuste Partsi (63901:001:0409) ja Nero (63901:001:0410) vaheliseks piiriks. Kaitseala piir kulgeb mööda endist elektriliini, erandiks on maaüksus Värava (63901:001:4720), mis jääb tervikuna kaitsealast välja, kuni maaüksuseni Pärdi (63901:001:2310), millest 2,14 ha arvatakse hoiualast kaitsealasse. Luhastu hoiualal Pärdi maaüksuse idaosas liidetakse kaitsealaga elupaigatüübi vanad loodumetsad (9010*) leidumisala ning vanast loode-kagusuunalisest kuivenduskraavist ida poole jääv kolme II kategooria kaitsealuse taimeliigi, mis on ühtlasi kaitseala kaitse-eesmärgiks, kasvukoht. Need liigid on kõdu-koralljuur, ainulehine soovalk ja kärbesõis.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal leiduvaid loodusväärtusi (ekspertid Taavi Tuulik Hiiumaa Ametikoolist, Ahto Täpsi OÜ-st Metsaruum, Daniel Savka ja Ardo Amer Eestimaa Looduse Fondist, Rita Miller Keskkonnaametist) ning kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamust (Taimo Aasma 2008). Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate looduslike koosluste ja liikide soodsa seisundi, on proportsionaalne omavahel, loodusväärtuste olulisuse ja haavatavusega ning saavutatava efektiga.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendusi omandiõigusele (põhiseaduse § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on põhiseaduse §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb põhiseaduse §-st 53. Tulenevalt põhiseaduse §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiõlemuse säilimiseks, peavad seadusest tulenevad ja kaitse-eeskirjaga sätestatavad piirangud olema proportsionaalsed ehk soovitud eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga seatavate piirangute eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist tulenevat riigi kohustust tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustikku kuuluval alal. Kuna eeltoodud eesmärgid on õiguspärased, saab lugeda õiguspäraseks ka abinõud, mis toetavad eesmärgi saavutamist. Kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine on õiguslikult sobivad abinõud, sest aitavad kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik ja asjakohane juhul, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, isiku õigusi vähem piirava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirjaga kehtestatava regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimise) saavutamiseks ei ole muid sama efektiivseid, kuid isikute õigusi vähem piiravaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb ühelt poolt kaaluda isikute õigustesse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt seatud eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alal kaitsekorra kehtestamise ja tegevustele piirangute seadmisega säilivad seal loodusväärtused, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need väärtused aga hävivad.

Metsandusettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus (põhiseaduse § 31) ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive.

Kaitseala on kogu ulatuses tzoneeritud ühte sihtkaitsevööndisse (ka seni oli kaitseala ühevööndiline ja selleks vööndiks oli sihtkaitsevöönd). Sihtkaitsevöönd tagab teadaolevate looduslike soo- ja metsaelupaikade säilimise ning taastuvate koosluste taastumise.

Kaitseala senise piiri muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse Vabariigi Valitsuse 29. aprilli 1998. a määrus nr 89 „Kukka maastikukaitseala moodustamine, kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine” kehtetuks. Kukka looduskaitseala ja Luhastu hoiuala moodustavad kokku Kukka-Luhastu loodusala (EE0040128). Kaitseala piiri korrigeerimisega samal ajal korrigeeritakse ka hoiuala piiri. Kaitsealale jäävad looduslikud kooslused, mis ei vaja hooldust. Hoiualale jäävad valdavalt iga-aastast hooldust vajavad poollooduslikud kooslused ning looduskaitsealalt väheväärtuslikud õuealad ja kultuurmaad. Erandiks on hoiualale jäävad looduslikud metsaelupaigatüübid vanad laialehised metsad (9020*) ning soostuvad ja soolehtmetsad (9080*), mida eraldavad kaitsealast väheväärtuslikud kooslused, kraavid, metsa-, tehnovõrkude ja maaüksuste piirisihid ning õuealad. Hoiualal olev sooala ja vana loodusmetsa ala liidetakse piirneva kaitsealaga, mistõttu eemaldatakse hoiuala kaitse-eesmärkide hulgast loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüübid liigirikkad madalsood (7230) ja vanad loodusmetsad (9010*).

Kukka looduskaitseala kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ajal 2015. aastal tehti ettepanek lisada **Luhastu hoiuala** kaitse-eesmärkide hulka **harilik sügislill** (*Colchicum autumnale*). Kuna ettepanek ei puuduta otseselt Kukka looduskaitseala kaitsekorda ja lähiaastail on algatamisel Vabariigi Valitsuse 8. septembri 2005. a määruse nr 233 „Hoiualade kaitse alla võtmine Hiiu maakonnas” ulatuslikum muutmine, ei lisata harilikku sügislille Luhastu hoiuala kaitse-eesmärkide hulka Kukka looduskaitseala kaitse-eeskirja menetluse käigus. Harilik sügislill lisatakse Luhastu hoiuala kaitse-eesmärkide hulka Hiiu maakonna hoiualade määruse muutmise menetluse käigus, mis on plaanis algatada 2017. aastal.

Kaitse-eeskirjaga ei reguleerita poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalikku tegevust, kuna nimetatud kooslusi kaitsealal ei ole. Samuti ei reguleerita pilliroo ega adru varumist, kuna kaitseala ei ole vahetult merega seotud ning kaitsealal ei leidu adru ega kasva pilliroogu koguses, mis võimaldaks selle tööstuslikku varumist. Ei reguleerita ka kalapüüki ja sõitmist veekogudel, kuna kaitsealal ei ole selleks sobivaid veekogusid.

2.5.2. Sihtkaitsevööndi kaitsekord

Sihtkaitsevööndi kaitsekord on vajalik soo- ja metsakoosluste loodusliku arengu tagamiseks ning seeläbi elustiku mitmekesisuse ja liikide elupaikade säilimiseks. Loodusliku protsessi kaitse tähendab seda, et kaitstakse looduslikku arengut looduslikes kooslustes. Kuivendusest mõjutatud sookooslustes on eesmärk taastada looduslik veerežiim, milleks jäetakse kraavid hooldamata ja kohati kraavid ka tõkestatakse ning raiutakse välja kuivenduse mõjul soole kasvanud võsa. Keskealistes puistutes on eesmärk kujundada looduslikule kasvukohatüübile ja loodusdirektiivi elupaigatüübile vastav metsakooslus, mille saab seejärel jätta looduslikule arengule. Tulevikus peavad kaitsealal tervikuna olema vaid looduslikud või loodusilmelised kooslused, mis ei vaja looduslikkuse suurendamiseks enam inimese sekkumist.

2.5.2.1. Lubatud tegevused

Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi ning pidada jahti kogu kaitsealal. Telkimine ja lõkketegemine kui väärtuslikke kooslusi potentsiaalselt tallamise või põlemise kaudu ohustavad tegevused on lubatud vaid hooldus- või teadustööde käigus kaitseala valitseja nõusolekul ning eramaal. Eramaal on eelduseks maaomaniku nõusolek. Arvestades ala niiskust, kuivemates kohtades metsa suurt tihedust ja eramaade suhteliselt väikest osakaalu, ei ole põhjust telkimisel või lõkke tegemisel maaomaniku suhtes piiranguid rakendada. Õigus omal maal telkida ja lõket teha oli kaitseala maaomanikul ka varem, kuid pole teada, et mõni maaomanik oleks seda kasutanud. Lühiajalist telkimist ja muud püsivamat peatumist ning lõkke tegemist võõral maatükil käsitlevad täpsemalt keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-d 35 ja 36. Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul, sest ilma valitseja ennetavate tingimuste määramiseta võib suurem massiüritus tallamise kaudu ohustada kaitstavate elupaigatüüpide või liikide soodsat seisundit.

Kuna kaitsealale ei jää teid, ei saa seal üldjuhul lubada sõiduki või maastikusõidukiga sõitmist, sest see võib kahjustada kaitstavaid kooslusi. Erandina on kaitsealal lubatud sõiduki ja maastikusõidukiga sõitmine vaid järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel.

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud kraavide sulgemine loodusliku veerežiimi taastamiseks ja koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile. Sookoosluste säilitamiseks ja loodusliku veerežiimi taastamiseks on ilmselt vajalik kraavide sulgemine ning mändide ja lehtpuuvõsa raie. Koosluste, kus leidub või võib leiduda kaitsealuseid liike, säilitamiseks või taastamiseks võib vajalikuks osutada näiteks võsaraie, puurinde harvendamine või niitmine. Samuti on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalikud tööd. Kuna kaitseala piirneb mitmest küljest tee või elektriõhuliiniga, siis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tee ja tehnovõrgu rajatise kaitsevööndi hooldustööd. Kaitsealal teede ja tehnovõrkude rajatise teada ei ole, kuid nende vööndite võimalikul ulatumisel või kaitsealale laienemisel on kaitse-eeskirjaga jäetud võimalus kaitseala valitseja seatud tingimustel neid vööndeid vajadusel hooldada. Kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tootmisotstarbeta rajatise püstitamine kaitseala tarbeks ja nende rajatiste hooldustööd. Praegu kaitsealal suuremaid rajatise peale Silmaallika rakke ei ole, kuid kaitse-eeskirjaga antakse võimalus tulevikus loodusõpperaja vms rajamiseks.

2.5.2.2. Keelatud tegevused

Sihtkaitsevööndis on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisustega. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitseala kaitsekorra peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-

eesmärki või seisundit. Loodusvarade keelatud kasutamise all mõeldakse loodusvara kasutamist kaitseala loodusväärtusi ohustavas koguses või moel.

Looduslike elupaigatüüpide säilimiseks ja kuivenduse mõju vähendamiseks on keelatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd. Samal põhjusel on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud kraavide sulgemine ja loodusliku veerežiimi taastamine. Kaitsealal olevad kraavid ei ole ühegi maaparandussüsteemi eesvooluks, mistõttu ei mõjuta nende kraavide hooldamata jätmine või sulgemine otseselt väljaspool kaitseala asuvaid maaparandussüsteeme. Kaitsealal ei ole maaparandussüsteeme maaparandusseaduse mõistes, kuid on muid maaparandussüsteeme, mis ei ole vastavasse registrisse kantud ja on valdavalt hooldamata.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Planeeritud tegevuste mõju kaitseala kaitse-eesmärkidele sõltub konkreetsetest tingimustest, mistõttu teatud tegevuse lubamine võib vajada kaalutusotsust. Seetõttu on vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1 mitmed tegevused lubatud vaid kaitseala valitseja nõusolekul. Kaitseala valitseja nõusolekuta ei või muuta katastriüksuse kõlvikute piire ega kõlviku sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, seada projekteerimistingimusi või anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatis, ning jahiulukeid lisasöötä.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Arvestades, et Kukka looduskaitseala on peaaegu kogu ulatuses kaetud väärtuslike soo- ja metsakooslustega, on vähe tõenäoline, et kaitseala valitseja saab ala kaitse-eesmärke silmas pidades lubada määruse § 6 lõikes 2 nimetatud tegevusi. Samas on looduskaitseaduse § 14 lõikega 1 antud kaitseala valitsejale kaalutusõigus, kuna tegevuse lubamine või mittelubamine sõltub konkreetsest olukorrast.

3. Menetluse kirjeldus

Kukka maastikukaitseala kaitse-eeskirja muudatuste avalik väljapanek toimus 1. kuni 22. veebruarini 2010. a ning Kukka looduskaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek 14. kuni 28. septembrini 2015. a Pühalepa Vallavalitsuses ja Keskkonnaameti Kärkla kontoris. Teade Kukka maastikukaitseala kaitse-eeskirja muudatuste avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus üleriigilise levikuga ajalehes Postimees 27. jaanuaril 2010. a ja kohalikus ajalehes Hiiu Leht 29. jaanuaril 2010. a. Teade Kukka looduskaitseala kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus üleriigilise levikuga ajalehes Postimees 9. septembril 2015. a ja kohalikus ajalehes Hiiu Leht 8. septembril 2015. a. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmusid kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teated 28. jaanuaril 2010. a ja 7. septembril 2015. a. Lisaks avaldati vastav teade Keskkonnaameti kodulehel 3. septembril 2015. a ja Pühalepa valla kodulehel 10. septembril 2015. a.

Looduskaitseeaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti 2010. aastal teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sealhulgas avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta tähtkirjaga 13 kaitsealal paikneva või paiknenud (piiri korrigeerimisel jäid kaitsealast välja kaks maaüksust, mis olid varem servapidi kaitsealal) kinnisasja 14 omanikule (ühel maaüksusel oli kaks kaasomanikku). Kiri sisaldas teadet, et kui pretensioone ega ettepanekuid ei esitata, loetakse, et kinnisasja omanik on kaitse-eeskirja kooskõlastanud. Kaks maaomanikku, katastriüksuse 63901:001:0250 omanik, ja katastriüksuse 63901:001:0410 omanik, tähtkirja kätte ei saanud, sest hoiutähtaja möödumisel saatis Eesti Post kirjad Keskkonnaametile tagasi. Teatele vastas ainult katastriüksuse 63901:001:1392 omanik, kes ettepanekuid ei esitanud, kuid soovis rohkem teada oma maal asuvate loodusväärtuste, looduskaitsete piirangute põhjendatuse ja hüvitiste kohta. Katastriüksuse 63901:001:0173 omanikku teavitati täiendavalt 6. mail 2010. a kirjaga Natura 2000 erametsatoetusest ning küsiti nõusolekut toetusõigusliku metsamaa pindala vähenemise kohta 0,27 ha võrra seoses kaitseala piiri korrigeerimisega. Maaomanik teatas oma 19. mai 2010. a kirjaga, et on kaitseala piirimuudatusega ja toetusõigusliku metsamaa pindala vähenemisega nõus.

Pühalepa Vallavalitsust teavitati kavandatavast kaitse-eeskirja muudatusest 2009. ja 2010. aastal mitmel korral: e-kirjaga 11. mail 2009. a, 11. detsembril 2009. a ja 15. jaanuaril 2010. a ning tähtkirjaga 26. jaanuaril 2010. a. Lisaks maaomanikele ja kohalikule omavalitsusele teavitati kavandatavast kaitse-eeskirja muudatusest riigimetsa majandajat Riigimetsa Majandamise Keskust e-kirjaga 11. detsembril 2009. a, 11. jaanuaril 2010. a ja 27. jaanuaril 2010. a ning posti teel 28. jaanuaril 2010. a ning Keskkonnainspektsiooni Hiiumaa bürood e-kirjaga 11. detsembril 2009. a ja 27. jaanuaril 2010. aastal.

Kukka maastikukaitseala kaitse-eeskirja eelnõu ja Luhastu hoiuala piirimuudatuse avalik tutvustamine ja arutelu toimus 2. märtsil 2010. a Pühalepa vallamajas Tempa külas. Lisaks valla esindajale osales arutelul neli maaomanikku ja nende esindajat. Ainsa ettepaneku kaitse-eeskirja eelnõusse tegi katastriüksuse 63901:001:1392 omanik, kes soovitas kraavide sulgemise vajalike tegevuste alt eemaldada. Seda ettepanekut pärast eksperdiga konsulteerimist ka arvestati ning kraavide sulgemine tõsteti kaitse-eeskirja eelnõus vajalike tegevuste alt kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevuste alla. Ettepaneku arvestamisest eelnõus teavitati selle esitajat kirjalikult.

2015. aastal toimunud avalikustamise käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sealhulgas avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta tähtkirjaga 3. septembril 2015. a Pühalepa Vallavalitsusele ja neljale kaitsealal või hoiualal paikneva kinnisasja juriidilisele omanikule või haldajale, sealhulgas Riigimetsa Majandamise Keskusele ja Maanteeametile, ning 4. septembril 2015. a 31 füüsilisest isikust kinnisasja omanikule. Kiri sisaldas teadet, et kui 28. septembriks 2015. a ei ole Kukka looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu kohta parandusettepanekuid või vastuväiteid esitatud, loetakse, et kinnisasja omanik või haldaja on kaitse-eeskirja kooskõlastanud. Kukka looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu käsitles ka piirneva Luhastu hoiuala piiri ja kaitse-eesmärkide muutmist. Tähtajaks, 28. septembriks 2015. a ega hiljem ei esitanud ükski kinnisasja omanik või haldaja Keskkonnaametile ettepanekuid või vastuväiteid. Riigimetsa Majandamise Keskus teatas 7. oktoobril 2015. a e-kirjaga, et ei pea lisaettepanekute ja -märkuste esitamist vajalikuks. 3. septembril 2015. a saadeti avalikustamise materjalid digitaalselt Pühalepa Vallavalitsusele ja Hiiumaa Maavalitsusele. Ainus avaliku väljapaneku jooksul ja tähtajaks esitatud ettepanek puudutas hariliku sügislille (*Colchicum autumnale*) lisamist Luhastu hoiuala kaitse-eesmärkide hulka. Ettepanekut ei arvestata Kukka looduskaitseala kaitse-eeskirja menetluse käigus, kuid seda arvestatakse Hiiumaa maakonna hoiualade määruse muutmise menetluse käigus, mis on plaanis algatada 2017. aastal. Nii

tagatakse maaomanike parem kaasamine sügislille lisamisse Luhastu hoiuala kaitse-eesmärkide hulka. Ettepaneku esitaja ei ole kaitse- või hoiualal asuva kinnisasja omanik või valdaja.

Kukka looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu avalik tutvustamine ja arutelu toimus 12. oktoobril 2015. a Tempa külas Pühalepa vallamajas. Lisaks valla esindajale osales arutelul kolm maaomanikku ja nende esindajat. Tutvustati kaitseala ja hoiuala piirimuudatusi, kaitse-eeskirja eelnõu ning selle seletuskirja, arutleti piirangute üle. Kõik kohapeal esitatud küsimused said arutelu käigus vastuse ning ühtegi ettepanekut kaitse-eeskirja muutmiseks või seletuskirja täiendamiseks ei esitatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud EÜ nõukogu direktiiviga 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taime- ja loomastiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomise annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitav Natura 2000 võrgustiku alade nimekirj” lisa 1 punkti 2 alapunktiga 142 on Natura 2000 võrgustiku loodusala esitatud Kukka-Luhastu loodusala, mis hõlmab Kukka looduskaitseala. Seetõttu tuleb Kukka looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Kukka-Luhastu loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15/01/2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusala nimekirja Euroopa Komisjoni 3. detsembri 2014. a rakendusotsusega (EL) 2015/73, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kaheksas uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2014) 9092 all, ELT L 18, 23.01.2015, lk 485–695).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek Kukka-Luhastu loodusala piiri muutmiseks (kaitseala ja hoiuala piiri korrigeerimisel suureneb loodusala pindala 4,6 ha võrra ja väheneb 2,9 ha võrra). Kokkuvõttes suureneb Kukka-Luhastu loodusala pindala 1,7 ha võrra ja see on pärast muudatust 257,8 ha (sh Kukka looduskaitseala 168,7 ha ja Luhastu hoiuala 89,1 ha).

Kukka-Luhastu loodusala piiri muutmisel jäävad loodusala väljast katastriüksused Metski (63901:001:3380) ja Tuuliku (63901:001:3010). Loodusala osakaal suureneb katastriüksustel Andruse (63901:001:0173), Kärkla metskond 149 (63901:001:0998), Mihkel Sülluste (63901:001:0671), Kukka maastikukaitseala 1 (63901:001:1001), Veski juurdelõige (63901:001:3000), Neero (63901:001:0410), Kopli-Peedu (63901:001:2595) ja Kokla (63901:001:0562).

Loodusala osakaal väheneb katastriüksustel Andruse (väheneb 0,27 ha võrra ja suureneb 0,70 ha võrra), Metski (0,20 ha võrra), Kärkla metskond 149 (väheneb 0,22 ha võrra ja suureneb 0,60 ha

võrra), Tuuliku (0,14 ha), 12108 Palade-Kõlunõmme tee (0,12 ha), Kokla (väheneb 0,13 ha võrra ja suureneb 0,25 ha võrra), Kärkla metskond 40 (63901:001:0329; 0,20 ha), Väike-Kukka (63901:001:0168; 0,45 ha), Pihla (63901:001:3420; 0,91 ha). Mujal on vähenemine väiksem kui 0,01 ha katastriüksuse kohta.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrusega täpsustatakse kaitseala kaitse-eesmärke, mis aitab kaasa väärtuslike koosluste ja liikide säilimisele ning nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii strateegia Euroopa 2020 kui ka tegevuskava Ressursitõhus Euroopa. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Kukka looduskaitseala on maastikukaitsealana juba riikliku kaitse all ning kaitsekord ei muutu rangemaks, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulu mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta. Kuna kaitseala pindala suureneb 17,2 ha võrra, sellest 13,8 ha hoiuala arvel, väheneb määruse jõustumisel Pühalepa Vallavalitsusele laekuv maamaks umbes 12 euro võrra aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 on maaomanikul õigus pärast kaitse-eeskirja kinnitamist algatada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, riigile omandamist kinnisasja harilikule väärtusele vastava tasu eest. Kaitseala kaitse-eeskirja menetlemise ajal ei ole laekunud ühtegi ettepanekut maa riigile omandamise kohta. Kuna ühelgi eraomandis oleval maaüksusel ei muutu kaitsekord rangemaks, siis määruse jõustumine maa riigile omandamise kohustust ei tekita. Katastriüksusel Pärdi (63901:001:2310) arvatakse 2,1 ha hoiualast kaitsealasse, kuid majandustegevus (täpsemalt metsaraie) oli sellel maaosal juba varem keelatud. Tuginedes looduskaitseaduse § 32 lõigetele 2 ja 3 keelati metsaraie elupaigatüübi vanad loodusmetsad (9010*) esinemisalal (1 ha) juba 2009. aastal (vastava kirjavahetuse registrinumber on HLS 13-3/09/17087) ja kolme II kaitsekategooria liigi kasvukohas väljaspool kaitstavat elupaigatüüpi (1,1 ha) 2013. aastal (HLS 13-7/13/8731). Pärdi katastriüksusest selle majanduspiiranguga ala hoiualast kaitseala sihtkaitsevööndisse tsoneerimine täiendavaid olulisi piiranguid maaomanikule kaasa ei too, küll aga vabastab maamaksust sihtkaitsevööndis oleva maa eest ja võimaldab taotleda suuremat Natura metsatoetust.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa toetust on õigus taotleda sihtkaitsevööndis pindalale 33,1 ha. Varasemaga võrreldes lisandub sihtkaitsevööndisse uut toetusõiguslikku metsamaad 2,6 ha. Seni hoiualal olnud toetusõiguslikust metsamaast lisandub sihtkaitsevööndisse 2,4 ha.

Sihtkaitsevööndist ja kaitse alt välja arvatakse 0,3 ha seni toetusõiguslikku metsamaad. Toetuse määr on sihtkaitsevööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 109,93 eurot aastas.

Riigimetsamaad võetakse kaitse alla 1,6 ha, arvatakse kaitse alt välja 0,2 ha ning hoiualast arvatakse kaitsealasse 8,7 ha. Vastavalt RMK Hiiumaa metuskonna metsa majandamise kavas aastani 2022 toodud arvutustele vähendab range kaitse Hiiumaal puidukasutuse tulu keskmiselt 105 eurot hektari kohta aastas. Seega väheneb iga-aastane saamata jäänud puidutulu Kukka looduskaitseala kaitsekorra uuendamisega 1060 euro võrra aastas.

Kuna Kukka looduskaitsealal hooldamist vajavaid poollooduslikke kooslusi ei ole, ei kaasne riigile määruse jõustumisega vastavaid kohustusi.

Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Üldkorralduse tunnustele vastavad määruses need sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastatakse teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.

Marko Pomerants
Keskkonnaminister